

Avot de-Rabbi Nathan hoofdstuk 33

Van Noach tot en met Avraham

Vervolg Avot de-Rabbi Nathan 47a-47b (vgl. Misjna Avot V,2 en ARN (noesach b), ed. Schechter, 93.

(Er waren) tien geslachten vanaf Noach tot aan Avraham. Wat voor doel heeft dit voor de bewoners van de wereld (om dit te weten)? Het is echter om je te leren dat al die generaties Hem vertoornden; en er was er niet één onder hen die wandelde op de wegen van de Heilige, Hij zij gezegend, totdat Avraham onze vader kwam en Gods wegen bewandelde; er is immers gezegd: *‘Omdat Avraham naar Mijn stem geluisterd heeft, en Mijn voorschriften, Mijn geboden, Mijn verordeningen en Mijn wetten (torot) in acht heeft genomen’* (Gen. 26:5). Er staat niet geschreven ‘wet’(torah), maar ‘wetten’(torot) . Dit leert dat de Heilige, Hij zij gezegend, zijn twee nieren (over hem) aanstelde als twee wijzen (leraren) die hem inzicht verschaften, raad gaven en gedurende iedere nacht onderwezen. Er is immers gezegd: *‘Ik zal de Eeuwige zegenen die mij raad heeft gegeven, ja zelfs gedurende de nachten wijzen mijn nieren mij terecht’* (Ps. 16:7).

Uitleg:

De rechtschapenheid van Avraham was zo in tegenspraak met de zondige leefwijze van de tien eerdere geslachten (vanaf Noach), dat hij beloning ontving voor het weinige dat die generaties toch nog aan goeds hadden gedaan, zo leren we uit Misjna Pirké Avot V,2. Volgens een vergelijkbare overlevering in de Babylonische Talmoed hield Avraham zichzelf al aan de Tora. Hoe ver ging dit? Een nadere toelichting verwijst hier naar de zeven noachitische geboden, met daaraan toegevoegd het gebod van de besnijdenis. Dus nog niet de gehele Tora zoals die op Sinai is geopenbaard. Een andere uitleg legt het woord ‘torot’ in wel heel brede zin uit, namelijk zowel de hele schriftelijke als mondelinge Tora, waartoe bijvoorbeeld ook de regelgeving rond *eroev* van maaltijden behoort. Aan al die tradities zou Avraham zich al vanuit zichzelf gehouden hebben.¹

Nieren werden in de oudheid beschouwd als raadgevers van de mens, organen die de intuïtieve, doorleefde en innerlijke wijsheid schenken.² Dat gebeurt wanneer iemand in de stilte van de nacht zijn overdag opgenomen kennis herdenkt, wikt en weegt.

De midrasj leert eveneens dat de twee nieren van Avraham de plaats van zijn vader innamen als leraar, omdat Terach een heiden was en zijn zoon geen enkele Tora-kennis bijbracht:

»Rabbi Sjim'on bar Jochai sprak: Zijn vader onderwees hem niets, noch bezat hij een leermeester. Van waar leerde hij dan Tora? Het is echter zo, dat de Heilige, Hij zij gezegend, zijn twee nieren als twee leermeesters voor hem maakte en deze vloeiden over en

¹ Een verruimende halachische regeling rond het bereiden van Sjabbat-maaltijden in het geval dat een feestdag direct aan de Sjabbat voorafgaat. Zie Babylonische Talmoed, Joma 28b. Vgl. Midrasj Be-resjit Rabba XLIX,2.

² Vgl. Midrasj Be-resjit Rabba LXI,1. Zie ook boven ARN hoofdstuk XXXI, 46a-b.

onderwezen hem wijsheid. Want er is gezegd: *‘Ik zal de Eeuwige zegenen Die mij raad heeft gegeven, ja zelfs gedurende de nachten wijzen mijn nieren mij terecht’* (Ps. 16:7).³

Vervolg Avot de-Rabbi Nathan 47b

En niet alleen dit, maar ook was het zo dat Avraham, onze vader, eerst liefdadigheid bedreef en daarna (pas) recht verschaftte, er is immers gezegd: *‘Ik heb hem leren kennen opdat hij zijn zonen en zijn huis na hem zal bevelen dat zij de weg van de Eeuwige in acht blijven nemen, om rechtvaardigheid (tzedaka – hier opgevat in de betekenis van liefdadigheid) en recht te bedrijven’* (Gen. 18:19). Wanneer twee partijen in een rechtsgeding bij Avraham, onze (voor)vader, kwamen voor een rechtsuitspraak, en de één ten aanzien van zijn compagnon sprak: *‘Deze (man) is mij een mina schuldig, dan haalde Avraham, onze vader, een mina van zichzelf tevoorschijn en gaf die aan hem (de verschuldigde partij), en sprak (daarbij) tegen hen: ‘Zet jullie geding ten overstaan van mij uiteen’.* Waarop zij hun geding uiteenzetten. Wanneer bleek dat de één zijn compaan een mina schuldig was, sprak hij tot degene met de mina in zijn hand: *‘geef de mina aan jouw compaan.’* Wanneer dit niet zo bleek te zijn⁴, dan sprak hij tot hen: *‘Verdeel de som onderling en ga heen in vrede’.*

Maar David, de koning, handelde niet zo, hij sprak eerst recht en daarna (bedreef) hij liefdadigheid. Er is immers gezegd: *‘En David bedreef recht en rechtvaardigheid (liefdadigheid) aan heel zijn volk’* (II Sam. 8:15). Op het moment dat partijen in een rechtsgeding kwamen om hun geding te voeren ten overstaan van David, de koning, sprak hij tot hen: *‘Zet jullie geding ten overstaan van mij uiteen.’* Wanneer bleek dat de een zijn compaan een mina schuldig was, dan haalde David een mina van zichzelf tevoorschijn en gaf die aan hem (aan de eiser). Maar zo niet, dan sprak hij: *‘Gaat heen in vrede.’*⁵

Uitleg:

Een verwante overlevering die deze (enigszins gecorrigeerde lezing bevestigt) is opgenomen in de Babylonische Talmoed:

»Bij het vellen van een vonnis was David gewoon om de schuldeloze vrij te pleiten en de schuldige te veroordelen; maar wanneer hij zag dat de veroordeelde persoon een arm man was, dan hielp hij hem vanuit zijn eigen zak (om de opgeëiste som te betalen), zodoende zowel recht als rechtvaardigheid (liefdadigheid) uitoefenend – recht (doende) aan de één door hem het aan hem verschuldigde (bedrag) te doen toekomen, en liefdadigheid (rechtvaardigheid) aan de ander door hem vanuit eigen zak bij te staan. Daarom zegt de Schrift: *‘En David bedreef recht en rechtvaardigheid (liefdadigheid) aan heel zijn volk’* (II Sam. 8:15).⁶

De handelwijze van Avraham was zowel in het stellen van prioriteit als in de verdere afhandeling van het vonnis achtenswaardiger en prudenter dan de werkwijze van koning David. Avraham verleende aan het tonen van liefdadigheid en solidariteit met de arme prioriteit boven het pas daarna volgende gerechtelijke vonnis. Avraham kwam bovendien in

³ Midrasj Be-resjit Rabba XLI,1.

⁴ D.w.z. wanneer de schuld niet aantoonbaar bleek te zijn.

⁵ Zo de gecorrigeerde lezing in ARN ed. Wilna. Zie ook ed. A. Cohen. De lezing als in ARN. ed. S. Schechter moet wel incorrect zijn (zie verder noten bij Schechter).

⁶ Babylonische Talmoed, Sanhedrin 6b.

tegenstelling tot David extra op voor de eer van een arme debiteur door hem de verschuldigde som geld als zelfstandig persoon aan de crediteur te laten overhandigen! In geval dat de schuld van de debiteur niet kon worden bewezen, liet hij niet een van beide partijen verbitterd het nakijken, maar stichtte vrede door beide combattanten de helft van het door hem ingebrachte geld te doen behouden. Een beslissing die halachisch beoordeeld getuigt van praktisch en sociaal inzicht, omdat dit kan voorkomen dat de crediteur ontmoedigt raakt en aan armen en behoeftigen in de toekomst geen geld meer uitleent.

De tien beproevingen van Avraham

Vervolg Avot de-Rabbi Nathan 47b-48a (vgl. ARN noesach b, ed, S. Schechter p. 94; en Misjna Avot V, 3).

Met tien beproevingen werd Avraham, onze vader, op de proef gesteld ten aanzien van de Heilige, Hij zij gezegend. En in alle gevallen werd hij volmaakt bevonden. En dit zijn zij: tweemaal in verband met (het bevel) ‘Ga voor jezelf’ (Gen. 12:1).⁷ Tweemaal in verband met zijn twee zonen.⁸ Tweemaal in verband met zijn twee vrouwen.⁹ Één maal in verband met (de strijd tegen) de koningen.¹⁰ Één maal (bij zijn verbondssluiting) tussen de offerstukken.¹¹ Één maal in verband met Oer Kasjdim.¹² En één maal in verband met het verbond van de besnijdenis.¹³ Waarom (onderging hij) dit alles? Omdat wanneer Avraham zijn loon zal ontvangen, de engelen (andere versie: de volkeren) zullen zeggen: ‘Veel meer dan ons allen, meer dan wie ook, is Avraham het waard om zijn loon te ontvangen, want over hem zegt de Schrift: , ‘Ga heen, eet in vreugde jouw brood en drink met een blij hart jouw wijn’(Pred. 9:7).

Misjna Avot V,2

»Met tien beproevingen werd onze vader Avraham, vrede zij met hem, op de proef gesteld. En hij doorstond alle (keren), om te doen weten hoe groot de liefde was van Avraham, onze (voor)vader, vrede zij over hem.

Tien wonderen werden verricht, aan onze (voor)vaderen in Egypte en tien bij de (Riet)zee. Tien plagen liet de Heilige, Hij zij gezegend, over de Egyptenaren in Egypte komen; en met tien beproevingen beproefden onze (voor)vaderen de Alaanwezige in de

⁷ Bij het bevel om zijn geboorteland te verlaten (Gen. 12:1), en wederom toen hij door hongersnood gedwongen naar Egypte moest doorreizen (Gen. 12:10).

⁸ Toen hij zich gedwongen zag om zijn zoon Jisma'él te verdrijven, (Gen. 21:10) en wederom toen hij het bevel ontving om zijn zoon Jitzchak te offeren (Gen. 22:1 v.).

⁹ Toen Sarah ontvoerd werd naar het paleis van Farao (Gen. 12:15 v.), en toen Sarah ontvoerd werd door koning Abimèlèch (Gen. 20:2). Of toen hij zich gedwongen zag om zijn vrouw Hagar (samen met haar zoon Jisjma'él) de woestijn in te sturen (Gen. 21:10).

¹⁰ Toen Lot (de zoon van Avraham s broer) werd ontvoerd en hij de strijd moest aanbinden met een aantal Kanaänitische koningen (Gen. 14:1 v.).

¹¹ Toen hij door God tussen rijen van gespleten offerdieren werd geleid, in het kader van een verbondssluiting waarbij God hem meedeelde dat zijn nakomelingen vierhonderd jaren als slaven in Egypte zouden zwoegen (Gen. 15:1 v.).

¹² Oer van de Chaldeeën, de plaats vanwaar Avraham vertrok om naar Kanaän te gaan (Gen. 11:31). De naam ‘Oer’ is hier in de Midrasj geassocieerd met het Hebreeuwse voor licht en vuur (‘ór’). Koning Nimrod liet Avraham in een vurige oven werpen vanwege zijn monotheïsme en afkeer van heidense goden. Een beproeving die Avraham zonder verzet doorstond.

¹³ Zie Gen. 17:10 v.

woestijn. Er is immers gezegd: ‘En zij stelden Mij deze tien keren op de proef en luisterden niet naar Mijn stem.’«

Uitleg:

Zonder klagen en berustend, zonder enige weerspraak of vraag naar Gods bedoelingen, onderging Avraham een tiental beproevingen.¹⁴ Onder meer Rasji wijst op een zekere samenhang tussen de tien uitspraken waarmee God de wereld geschapen heeft en de tien beproevingen die Avraham heeft doorstaan. De tien moedige daden van Avraham vertegenwoordigen een kracht die de wereld in stand houdt, evenals Gods herhaaldelijke spreken (met tien maal *wa-jomèr* – en Hij sprak).¹⁵ Avrahams daden vormden een voorbeeld voor het nageslacht en droegen bij aan de duurzaamheid van de schepping.

In de midrasj vinden we meerdere varianten en meer details van de tien beproevingen van Avraham terug. Al bij Avrahams geboorte wilden naar verluidt kwaadaardige heidense vorsten hem meteen doden (zoals in het geval van Mosjè). Lange tijd zou Avraham in de gevangenis hebben vertoefd en zich ondergronds hebben verborgen, waarna de vorst Nimrod hem in een brandende oven liet gooien.¹⁶ Hij werd hardvochtig verdreven uit het gebied van Charan. Daarna werd hij tijdens een eenzaam verblijf in Kena'an door strenge hongersnood getroffen, een ramp die kennelijk uitsluitend dat stukje land trof. Lange tijd dreigde Avraham kinderloos te blijven. De koningen waartegen hij moest strijden nadat zijn neef Lot door hen belaagd en beroofd was, trokken tegen Avraham ten strijde om hem te van het leven te beroven. Avraham was er getuige van dat zijn ene zoon Jisjma'él zijn andere zoon, Jitzchak, met pijl en boog trachtte om te brengen enz.¹⁷ Volgens bronnen in de midrasj wijzen de tien beproevingen van Avraham vooruit naar twee tientallen van latere kwellingen die het volk Israëel moest ondergaan, eerst in het slavenhuis van Egypte en daarna nog eens tijdens hun vlucht door de Rietzee¹⁸. Avrahams daden worden ook gekoppeld aan de tientallen wandaden die zijn nageslacht bedreven heeft. De bestraffing van die wandaden zou mede door de tienmalige volharding van hun rechtschapen voorvader ontkracht zijn.¹⁹ Dit is een voorbeeld van *zechoet avot*, van profijt en vergeving die latere generaties te danken hebben aan rechtschapen voorvaderen. Morele helden die door hun moed en doorzettingsvermogen een voorbeeld stellen voor het nageslacht. De vergeving voor de (hier eveneens aangegeven) midstappen van Avrahams nakomelingen vormen een bewijs dat het leven van een enkel rechtvaardige persoon kan doorwerken in de toekomst van het nageslacht. Dit vorm een extra toelichting bij eerder vermelde gedachte dat het leven van één enkel mens kan opwegen tegen de gehele wereld! Ook het vervolg van de tekst in ARN zet dit denkbeeld op eigen wijze voort.

De engelen (alternatieve versie: de volkeren) waarnaar hier ten slotte is verwezen, zijn waarschijnlijk hemelse engelen. Volgens een mystieke voorstelling treden deze op als hemelse vertegenwoordigers van de verschillende volkeren op aarde.²⁰

Tien wonderen bij de Rietzee

¹⁴ Zie het commentaar van Don Jitzchak Abravanel op Misjna Avot V,2.

¹⁵ Zie onder meer Rasji n.a.v. Misjna Avot V,3.

¹⁶ Zie ook commentaar van Rasji op Misjna Avot V,3.

¹⁷ Zie bijvoorbeeld Pirké de-Rabbi Eli'èzèr XXVI 1 v.

¹⁸ Zie Midrasj Tehillim Ps. 95.

¹⁹ Vgl. onder meer Midrasj be-resjiet Rabba

²⁰ Zoals in het visioen van Daniël, Dan. 10.

Vervolg Avot de-Rabbi Nathan 48a: (Misjna Avot V,3) (ARN (b) S. Schechter, 94)

In overeenstemming met de tien beproevingen waarmee Avraham, onze (voor)vader werd beproefd waarbij hij telkens volmaakt werd bevonden; in overeenstemming daarmee verrichtte de Heilige, Hij zij gezegend, tien wonderen voor zijn kinderen in Egypte. En in overeenstemming daarmee bracht de Heilige, Hij zij gezegend, tien plagen [over de Egyptenaren in Egypte]. En in overeenstemming daarmee werden er tien wonderen verricht bij de (Riet)zee. En in overeenstemming daarmee bracht Hij tien plagen over de Egyptenaren bij de (Riet)zee.

De Egyptenaren donderden tegen hen (de Israëlieten) met hun stem, zo ook donderde de Heilige, Hij zij gezegend, met Zijn stem tegen hen (de Egyptenaren); er is immers gezegd: *‘De Eeuwige liet het vanuit de hemel donderen, en de Allerhoogste verhief Zijn stem’* (II Sam. 22:14).[Andere versie: *‘En God liet op wonderbaarlijke wijze Zijn stem donderen’* (Job. 37:5)]

De Egyptenaren vielen hen aan met boog en pijlen, zo ook viel de Heilige, Hij zij gezegend, hen aan met boog en pijlen; er is immers gezegd: *‘Uw boog was geheel ontbloot’* (Hab. 3:9). En de Schrift zegt: *‘En Hij vuurde Zijn pijlen af en verbrijzelde hen’* (Ps. 18:15).

De Egyptenaren vielen hen aan met zwaarden, zo ook viel de Heilige, Hij zij gezegend, hen aan met zwaarden en speren; er is immers gezegd: *‘Hij vuurde Zijn pijlen af en verbrijzelde hen, slingerde bliksems en bracht hen in de war’* (II Sam. 22:15).

Welnu, ‘bliksem’ is niet anders dan een zwaard, er is immers gezegd: *‘Zwaard na zwaard, is gescherpt, en ook gepolijst [om slachtvee te slachten is het aangescherpt], om het (als een bliksem) te laten flitsen is het gepolijst’* (Ez. 21:14).

De Egyptenaren pronkten met schild en speer, zo ook handelde de Heilige, Hij zij gezegend; er is immers gezegd: *‘Pak schild en lijfscherm, sta op en schiet mij te hulp’* (Ps. 35:2).

De Egyptenaren vielen hen aan met speren; zo ook viel De Heilige, Hij zij gezegend hen aan met de speer; er is immers gezegd: *‘Voor de lichtglans van de bliksem van Uw lans’* (Hab. 3:11).

De Egyptenaren vielen hen aan met stenen en slingers, zo ook gloreeerde de Heilige, Hij zij gezegend, over hen met hagelstenen; er is immers gezegd: *‘Uit de lichtglans vóór Hem dreven Zijn wolken voorbij, met hagel en vurige kolen’* (Ps. 18:13).

Uitleg:

De Israëlieten bleken immuun tegenover de tien plagen die de Egyptenaren troffen. Dit was dankzij de verdienste van hun voorvader Avraham, die ook precies tien maal zijn standvastigheid in tijden van nood betoond had. De tien plagen die de Eeuwige over Egypte liet komen, worden op rij in het boek Exodus genoemd (Ex. 7:19-12:30).

Normaal gesproken treffen ziektes en natuurrampen een gehele bevolking zonder onderscheid, maar het volk Israël bleef als minderheid binnen Egypte opmerkelijk gespaard. Negen plagen troffen volgens de Tora-tekst in het boek Exodus uitsluitend de Egyptenaren en niet de Israëlieten, behalve de plaag met de luizen (Ex. 8:13). In zijn commentaar bij Misjna Avot (V,4) verklaart Maimonides evenwel, dat de Israëlieten weliswaar niet gespaard bleven voor de aanwezigheid van de luizen, maar wel voor hun beten.

Uit de opsomming van schriftcitaten kan men de verschillende wonderen herkennen die de Allerhoogste voor Israël verrichtte bij de Rietzee, als passende reactie op het optreden van Farao en de Egyptenaren. Met donder (stem), boog, pijlen, zwaard, bliksem, schild, lijfscherm, speer, hagelstenen en vuur. De opsomming van precies tien plagen is hier niet recht duidelijk. In een aantal verwante midrasj-teksten zijn alternatieve opsommingen overgeleverd met een afwijkend aantal plagen die de Egyptenaren bij de Rietzee troffen.²¹

Niet alleen in Egypte maar dus ook bij de Rietzee verrichtte de Eeuwige tien wonderen voor Israël. Het vervolg hier in ARN overlevering biedt een uitgebreide toelichting bij die wonderen.

Tien wonderen in de Rietzee

Vervolg Avot de-Rabbi Nathan 48b:

(1) Op het moment dat onze vaders bij de (Riet)zee stonden, sprak Mosjè tot hen: 'Staat op en trekt er doorheen!' Zij spraken [tot hem]: 'Wij zullen er niet doorheen trekken totdat er in de zee vele tunnels worden gemaakt.' Mosjè pakte zijn staf en sloeg (ermee) op de zee, en hij werd tot vele tunnels. Er is immers gezegd: '*U hebt met zijn eigen staven het hoofd van zijn machtigen doorboord*' (Hab. 3:14).²²

(2) Mosjè sprak tot hen: 'Staat op en trekt er doorheen!' Zij spraken (tot hem): 'Wij zullen er niet doorheen trekken totdat de zee voor ons tot een vallei wordt gemaakt. Mosjè pakte de staf en sloeg (ermee) op de zee, en hij werd voor hen tot een vallei. Er is immers gezegd: ('*Hij maakte de zee tot) een vallei en liet hen er doorheen gaan*' (Ps. 78:13). En er is gezegd: '*Als vee dat door de vallei afdaalt (zo hebt U Uw volk geleid)*' (Jes. 63:14).

(3) Mosjè sprak tot hen: 'Staat op en trekt er doorheen!' Zij spraken (tot hem): 'Wij zullen er niet doorheen trekken totdat hij voor ons tot vele parten wordt gemaakt.'²³ Mosjè pakte de staf en sloeg (ermee) op de zee, en hij werd voor hen tot vele parten. Er is immers gezegd: '*(Betuigt dank) aan Hem die de (Riet)zee spleet in vele parten.*' (Ps. 136:13).

(4) Mosjè sprak tot hen: 'Staat op en trekt er doorheen!' Zij spraken (tot hem): 'Wij zullen er niet doorheen trekken totdat deze voor ons tot klei wordt gemaakt.' Mosjè pakte de staf en sloeg (ermee) op de zee, en deze werd tot leem. Er is immers gezegd: '*U hebt met Uw paarden de zee getreden, (tot) klei van vele wateren*' (Hab. 3:15).²⁴

(5) Mosjè sprak tot hen: 'Staat op en trekt er doorheen!' Zij spraken (tot hem): 'Wij

²¹ Zie Mechilta de Rabbi Jisjma'el B e-sjalach, p. 4; Talmoed Jeroesjalmi, Sota VIII, h. 3; Midrasj Sjir ha-Sjirim Rabba I,9 (§ 4). Midrasj Tehillim Ps. 18, § 14; ARN (noesach b), S. Schechter, 94.

²² Commentaren als van Maimonides en Rabbi Jona bij Misjna Avot V,4 geven een iets afwijkender opsomming van de wonderen: 1) Het spijten van de watermassa's van de zee; 2) Tunnels in het water van de zee; 3) Het opdrogen van de zeebodem van de zee, zodat geen kleffe modder meer overbleef zoals langs rivieren; 4) De bodem van de zee werd voor hen tot stevig leem (goed beloopbaar), met als bewijsplaats Hab. 3:15.

²³ Voor elke stam apart een partitie. Bedoeld zijn in feite twaalf paden tussen verschillende stukken zee in, waarlangs de verschillende stammen zich konden voortbewegen; zie commentaar bij Misjna Avot V,4 en vgl. ARN, ed. J. Goldin, 206, noot 29.

²⁴ Een uitleg is dat de kleffe klei juist de ruiters en wagens van Egypte deed vastlopen; terwijl verharde en droge bodem de (niet of nauwelijks bewapende) Israëlieten gelegenheid bood om te ontkomen. Zie L. Ginzberg, *The Legends of the Jews*, III, 22. Zie ook vervolg met het vijfde wonder.

zullen er niet doorheen trekken totdat hij voor ons tot een woestijn wordt gemaakt.’ Mosjè pakte de staf en sloeg (ermee) op de zee [en hij werd woestijn]. Er is immers gezegd: *‘En Hij deed hen door watermassa’s gaan als door de woestijn’* (Ps. 106:9).

(6) Mosjè sprak tot hen: ‘Staat op en trekt er doorheen!’ Zij spraken (tot hem): ‘Wij zullen er niet doorheen trekken totdat deze voor ons tot vele brokken gemaakt wordt.’ Mosjè nam de staf en sloeg (ermee) op de zee, en deze werd tot vele brokken. Er is immers gezegd: *‘Met Uw kracht verbreekt U de zee’* (Ps. 74:13).²⁵

(7) Mosjè sprak tot hen: ‘Staat op en trekt er doorheen!’ Zij spraken (tot hem): ‘Wij zullen er niet doorheen trekken totdat deze voor ons tot vele rotspunten gemaakt wordt.’ Mosjè nam de staf en sloeg (ermee) op de zee [en deze werd tot vele rotspunten]. Er is immers gezegd: *‘U hebt de koppen van de zeemonsters verbrijzeld op het water’* (Ps. 74:13). [Hoe konden dan de koppen van zeemonsters verbrijzeld worden (op water)?] Zeg dat de hoofden van zeemonsters alleen verbrijzeld konden worden op rotspunten.²⁶

(8) Mosjè sprak!': ‘Staat op en trekt er doorheen!’ Zij spraken tot hem: Wij zullen er niet doorheen trekken totdat deze voor ons tot droog land wordt gemaakt.’ Mosjè pakte de staf en sloeg (ermee) op de zee, [en deze werd tot droog land]. Er is immers gezegd: *‘Hij veranderde de zee in droog land’* (Ps. 66:6). En de Schrift zegt: *‘En de kinderen Israëls gingen over droog land in het midden van de zee’* (Ex. 14:29).

(9) Mosjè sprak tot hen: ‘Staat op en trekt er doorheen!’ Zij spraken (tot hem): ‘Wij zullen er niet doorheen trekken totdat hij voor ons tot muren wordt.’ Mosjè nam de staf en sloeg (ermee) op de zee.[en hij werd tot muren]. Er is immer gezegd: *‘En de wateren werden voor hen tot muren, ter rechter zijde en ter linker zijde’* (Ex. *ibid.*).²⁷

(10) Mosjè sprak tot hen: ‘Staat op en trekt er doorheen!’ Zij spraken (tot hem): ‘Wij zullen er niet doorheen trekken totdat deze voor ons tot flessen wordt.’ Er is immers gezegd: *‘Vast als (in) een fles’*²⁸ *stonden de waterstromen’* (Ex. 15:8).

En (wat betreft) het water dat zich tussen de (aparte) delen²⁹ bevond, daar daalde een vuur neer en likte het op.³⁰ Er is immers gezegd: *‘Zoals vuur smeltbare stoffen doet gloeien en vuur water doet koken om Uw naam bekend te maken aan Uw tegenstanders’* (Jes. 64:1). En de flessen deden olie en honing opnemen in de monden van de kinderen en zij werden ermee gezoogd. Er is immers gezegd: *‘En Hij deed hem honing zuigen uit de rotssteen, en olie uit de kiezel van de rots’* (Deut. 32:13).

En er zijn er die zeggen dat Hij voor hen levend water uit de zee deed komen en dat zij dronken toen zij zich tussen de parten (afgebakende delen) bevonden, want het water van de zee is zout; er is immers gezegd: ‘de waterstromen’.³¹ En ‘waterstromen’ zijn alleen maar zoet, er is immers gezegd: *‘Een bron van levend water en waterstromen vanaf de Libanon’* (Hoogl. 4:15).

Boven hen bevonden zich wolken van heerlijkheid, opdat de zon niet over hen zou

²⁵ Zie L. Ginzburg, *The Legends of the Jews*, III, 22. Voor de Israëlieten ontstonden beloopbare keien, maar het zwaarder bewapende leger van de Egyptenaren liep zich daarop stuk. Voor de Egyptenaren liet God bovendien scherpe rotspunten ontstaan, waaraan zij zich struikelend verwonden; zie het zevende wonder.

²⁶ Er staat weliswaar alleen ‘water’ geschreven maar in werkelijkheid zullen de keiharde koppen van de zeemonsters op rotsen zijn stukgeslagen. Op de keien struikelden de Egyptenaren en sloegen vervolgens met hun hoofden op de scherpe rotsen.

²⁷ Waarschijnlijk verwijst dit naar weer terugkerende watermassa’s die de Israëlieten nog net voor bleven.

²⁸ Het Hebreeuwse woord (‘*néd*’) is hier te lezen als ‘*nod*’ (kruik, of leren fles). Een voorwerp waarin water blijft staan en waaruit het niet weg kan stromen. Andere vertaling (met ‘*néd*’): ‘*stonden vast als een muur*’.

²⁹ Zie boven bij het derde wonder in verwijzing naar Ps. 136:13.

³⁰ De waterstromen tussen de droge paden werden door een hemels vuur ‘droog gelikt’, zodat het volk zich zonder enige dreiging van het water kon voortbewegen.

³¹ Ex. 15:8: ‘*nozelim*’ – waterstromen.

heersen, en zo trok Israël door (de zee), zodat zij geen pijn zouden lijden. Rabbi Eli'èzèr zegt: De diepzee vormde van boven een boog over hen heen en de Israëlieten staken over, zodat zij niet zouden lijden. Rabbi Eli'èzèr en Rabbi Sjim'on zeggen: De wateren van boven en de wateren van beneden schudden de Egyptenaren (op en neer), er is immers gezegd: 'En God schudde de Egyptenaren te midden van de zee' (Ex. 14:27).

Uitleg:

Commentaren (zoals van Maimonides en Rabbi Jona bij Misjna Avot V,4) bieden een enigszins afwijkende opsomming van de tien wonderen bij de Rietzee:

- (1) Het splijten van de watermassa's van de zee (Ex. 14:21).
- (2) Tunnels in het water van de zee (Hab. 3:14).
- (3) Opdrogen van de zeebodem van de zee (Ex. 14:21), zodat Israël met droge voeten kon oversteken.
- (4) Het stevig maken van het leem op de zeebodem³² (Ex. 14:29), zodat de achtervolgende Egyptenaren in de klei bleven steken.
- (5) Het in vorm van een boog aanleggen van vele wegen door de zee overeenkomstig de twaalf stammen (Ps. 136:13).
- (6) Verharding van het water tot scherpe rotspunten (Ps. 74:13), zodat de hoofden van de Egyptenaren in hun val stuk sloegen op de rotsen.
- (7) Het verbrokkelen van de zee in vele stenen (Ps. 74:13), zodat de Israëlieten (zonder ruiters en paarden) aan de zwaardbewapende achtervolgers konden ontkomen.
- (8) De vloeibare wateren stolden als glas, helder en doorzichtig, zodat de vluchtende groepen elkaar konden zien (II Sam. 22:12).
- (9) Het water van de zee werd tot zoete waterstromen, zodat de Israëlieten ervan konden drinken.
- (10) Het zoete water werd vervolgens bijgehouden (15:8), opdat de Israëlieten er tijdens de doortocht opnieuw konden drinken.³³

De betekenis van de overlevering hier in ARN is mede bepaald door de contextuele setting ervan binnen de voorafgaande opeenvolging van overleveringen (vanaf hoofdstuk XXXI). Daarin staan telkens aparte tientallen van generaties en gebeurtenissen centraal. Het tien maal spreken van Mosjè – en de daarop volgende wonderen als gevolg van Gods ingrijpen bij de Rietzee – staat niet los van het tien maal spreken van God bij de schepping en van de tien beproevingen van Avraham. Gods (tien) scheppingswoorden, de tweemaal tien generaties vanaf Adam, en de tien wonderen van God tijdens de vlucht uit Egypte geven alle blijk van Gods doorgaande scheppingskracht in de loop van de geschiedenis. Schepping, geschiedenis en verlossing zijn – in overeenstemming met de metafoor van de Sjabbat-week als proces van begin naar voltooiing – met reden op één lijn geplaatst. Met name de openbaring van de **tien** geboden en de Tora vanaf de berg Sinai opende een weg naar messiaanse voltooiing.³⁴ De tien heldendaden van Avraham droegen bij aan het herstel van de historische onvolkomenheden van zijn voorgeslacht, en continueerden het scheppingsproces om dit naar een

³² Zodat de Egyptische achtervolgers in een kleimassa vast kwamen te zitten; vgl. M. Lieber, *Pirkei Avos*, 306.

³³ Vgl. ook in iets andere volgorde Mechilta de-Rabbi Jisjma'él, Be-sjalach, par. 4. Zie verder L. Ginzberg, *The Legends of the Jews*, VI, 6 (noot 36), met de daar genoemde literaire bronnen.

³⁴ Zo laat N. Neusner zien dat de vervulling van Gods wetten overeenkomstig Gods geboden model staat voor de terugkeer van de volmaaktheid in het paradijs van Eden. N. Neusner, *Social Teaching of Rabbinic Judaism – God's Presence in Israel*, Leiden e.a.l. 2001, 1v.

messiaanse apotheose te doen leiden.

In de tien wonderen bij de Rietzee herkennen we dichterlijke poëzie, maar tevens een zingevende weergave van historische gebeurtenissen die als collectief als wonder werden beleefd!

Terug naar index:

Naar volgende hoofdstuk (34):